

Serendipiteit Interventies in een polderlandschap

Christophe Van Eecke

Voor onbepaalde (en mogelijk door de autoriteiten binnenkort beperkte) tijd te spotten te Strooienhaan, langs de N307 richting Wenduine.

Op weg naar mijn ouders in een ingeslapen kustdorp, op een netjes opnieuw gasfalteerde provincieweg, is het er plots: een paar schoenen aan een electriciteitsdraad, hoog boven straatniveau. De schoenen zijn met de veters aan elkaar geknoopt en over de dikke, in zwart rubber geïsoleerde kabel gehangen. Als een vette vlieg steken ze af tegen de blauwe hemel boven het polderlandschap.

Een eind verderop passeer ik een electriciteitskast waar iemand een lelie, geplukt uit de grachtkant, in een klomp aarde bovenop heeft geplant. En dan was er nog de bevreemdende aanwezigheid, enkele weken geleden, van met verf op de straat geschilderde hartjes.

Deze objecten trekken de aandacht in het voorbijrijden omdat ze niet bij het landschap horen. Ze doorbreken de stroom van het gebruikelijke en het patroon van de verwachting. Ik weet niet of ze als kunstwerk zijn bedoeld, maar bij elk van de drie is het duidelijk dat iemand ze nadrukkelijk zo heeft gewild. Geen van die drie verschijnselen doet zich immers spontaan in de wereld voor (maar *niets* in de door mensenhand gebouwde wereld doet zich spontaan en ongewild voor).

En tegelijk met deze gedachte rijst een vraag op, namelijk de meta-vraag waarom ik mij meteen de vraag stelde of deze ingrepen kunstwerken waren. Want het hoeft natuurlijk geen kunst te zijn. Schoenen (en ze doen me meteen denken aan die beroemde schoenen van *Van Gogh*, de schoenen waar *Heidegger* een hele wereld in zag) aan een electriciteitsdraad: het kan een grap zijn. En gestencilde afbeeldingen op openbaar bezit zijn vandaag schering en inslag (de E-40 functioneert zo stilaan als uithangbord voor subversieven en dj's).

Dat dergelijke ingrepen als kunst, of op zijn minst als een vorm van agit-prop, worden beschouwd, hebben we te danken aan het anti-globalistisch verzet dat zich de voorbije twee decennia graag van artistieke strategieën bediende. *Reclaim the Streets* acties waren vaak een soort massa-performances waarbij de gewone gang van het urbane leven werd verstoord door mensenmassa's die drukke verkeersaders blokkeerden.

In zekere zin, maar dan veel minder radicaal en op veel kleinere schaal, zijn ook de schoenen van *Van Gogh* aan een electriciteitsdraad een dergelijke stoorzender in het gewone leven. Ze zijn absurde accenten die de vanzelfsprekendheid van onze leefwereld doorbreken en in vraag stellen. Een op een electriciteitskast geplante lelie functioneert min of meer op dezelfde manier (maar zegt het met bloemen, een soort *neo-flower power*). En geschilderde hartjes waar je auto overheen raast groeien in een register dat we kennen uit het werk van *Banksy*, de ongrijpbare graffiti-kunstenaar die met zijn iconische gestencilde figuurtjes artistieke wereldroem heeft verworven.

Er zitten echter twee risico's vast aan dit soort interventie-kunst. Enerzijds kunnen dergelijke ingrepen in de leefwereld gemakkelijk vervallen tot het niveau van de gimmick, een aandachtstrekkertje voor iedereen die iets (van een politiek ideaal tot een pensenkermis) te verkopen heeft. Anderzijds is er het risico op gewenning. We zijn er zo aan gewoon geraakt om dergelijke interventies in het straatbeeld aan te treffen, dat het nog maar de vraag is in hoeverre er nog een subversieve kracht van kan uitgaan.

Maar misschien hoeft die subversiviteit helemaal niet. Misschien is het op zich al interessant om, puur als esthetisch accent in de omgeving, een dergelijk stuurzendertje in te bouwen, als een vorm van excentrieke stadsverfraaiing, bijvoorbeeld (heb een hart voor de wereld, trek je stoutste schoenen aan en plant een bloem).

Als surrealistisch accent in het landschap vervullen de schoenen van *Van Gogh*, hoog en droog aan hun electriciteitsdraad, echter meer dan een decoratieve rol. Op zijn minst maken ze ons bewust van mogelijke werelden, van het feit dat de ordening die de wereld heeft geen natuurlijke noodzaak in zich draagt en dat de juiste dingen op hun juiste plaats zich niet noodzakelijk op de enige plaats bevinden waar ze ons kunnen bevallen (al is iedere plaats waar ze ons kunnen bevallen niet noodzakelijk ook een nuttige of efficiënte plaats; maar dat is misschien het punt van schoenen aan een electriciteitsdraad). En tegelijk laten ze zich toch ook lezen als een oefening in *empowerment*: tenminste één iemand in de polders had geen (toelating van een) lokale overheid nodig om een subversie van het landschap te organiseren.

In dat opzicht doen deze kleine interventies in de polders onvermijdelijk denken aan de acties die *Benjamin Verdonck* in 2009 in de Antwerpse binnenstad organiseerde. Maar daar zit natuurlijk wel een angeltje aan vast aangezien *Verdonck* een bekend kunstenaar is die in opdracht van erkende kunsthuizen werkte; private burgers die müssen op de stoep storten, zouden vermoedelijk op minder esthetisch begrip kunnen rekenen. Dat zou dan betekenen dat de kunst als sector dermate is geïnstitutionaliseerd (je bent het pas echt als je als dusdanig wordt erkend door het systeem) dat het esthetische het voorrecht wordt van een kleine groep burgers.

Wat je dan krijgt, is de overheid die zelf esthetische of andere subversie organiseert, als een soort *preemptive strike* tegen mogelijke echte subversie. In dat opzicht wordt het natuurlijk wel zeer relevant om je schoenen te dumpen, zeker aan een electriciteitsdraad.

Hoe deze schoenen uiteindelijk moeten worden gelezen (of gewoon bekeken), blijft een open vraag. Tenslotte zijn we er nog altijd niet uit of het nu eigenlijk wel als kunst is bedoeld (maar wordt het net daardoor niet een beetje kunst?). Als tekens in het landschap brengen deze schoenen evenwel hun effecten voort.

Ook al is alle betekenis die we erin vinden uiteindelijk een projectie van wat we erin *willen* zien, dan nog zijn ze erin geslaagd vraagtekens te plaatsen in een vanzelfsprekend ruimtelijk discours dat zich, niet alleen bij manier van spreken, tot aan de horizon van onze dagelijkse beleving uitstrekt. Wie de anonieme organisator van deze schoenen, deze bloem en deze hartjes ook is, hij of zij wist heel goed wat hij of zij deed. Of het wel of niet kunst is, wordt dan minder relevant.

Waar het om gaat, is het onderuit halen van de vanzelfsprekendheid. Hier heeft zich iemand, buiten het bestel om, een stuk van de publieke ruimte toegëigend en er volkomen nutteloos iets moois van gemaakt. Je kunt dat politiek noemen, maar misschien is het gewoon beschavingsarbeid aan een verarmde wereld.